

ZA PETROM ANDRUŠKOM (rozhľady)

VERONIKA ANDREANSKÁ

Doc. PaedDr. Peter Andruška, PhD. (1943, Trnovec nad Váhom – 2024, Šaľa), významný slovenský literárny vedec, kritik, spisovateľ a pedagóg, zanechal nezmazateľnú stopu v slovenskej literatúre a kultúre, zvlášť v oblasti dolnozemskej literatúry. Svoj život zasvätil skúmaniu literárnej tvorby slovenských komunít žijúcich mimo Slovenska, osobitne Slovákov vo Vojvodine, Rumunsku a Maďarsku.

Práca Petra Andrušku sa vyznačovala komplexným prístupom a hlbokou odbornosťou. Od 90. rokov 20. storočia sa venoval literárnohistorickému výskumu, pričom jeho prístup bol systematický a interdisciplinárny. Andruška sa sústreďoval na oblasti slovenskej literatúry, ktoré boli menej zmapované, najmä v kontexte kultúrnych a národnostných menšín. V jeho dielach, ako sú napríklad *Literárna tvorba Slovákov z Dolnej zeme* (1994), *Krajanská literatúra a kultúra* (2003) či *Dolnozemske podoby slovenskej kultúry* (2007), skúmal, ako slovenská literatúra funguje a vyvíja sa v zahraničných prostrediach a aký má vplyv na kultúrne povedomie týchto komunít.

Vyznačoval sa hlbokou znalosťou dolnozemskej literatúry, čím sa líšil od viacerých domácich kritikov, ktorí často nepoznali širšie súvislosti tejto tvorby. Práve pre túto znalosť mohol priniesť komplexné analýzy diel vojvodinských autorov a zároveň vytvoriť prvé syntézy literárnej histórie vojvodinských Slovákov, ktoré dokázal obohatiť o originálne kritické postrehy a rozsiahlejšie dejinné prehľady.

Peter Andruška často skúmal dolnozemskú literatúru nielen z perspektívy slovenského kultúrneho kontextu, ale aj v juhoslovanskom a dolnozemskom rámci, čo mu umožnilo porovnať a vystihnúť osobitosti literárnej tvorby Slovákov z rôznych dolnozemských oblastí. Napriek tomu, že mu bol niekedy vyčítaný nedostatok dôkladného porovnávania so slovenskou literatúrou na Slovensku, jeho skúmanie dolnozemskej literatúry stále zostáva jedinečným prínosom do porozumenia tejto tvorby a jej miesta v rámci slovenskej kultúrnej identity.

V oblasti krásnej literatúry debutoval v 70. rokoch 20. storočia poéziou, no neskôr prešiel na prózu, kde jeho štýl (príznačný pre jeho osobitú a hlbavú osobnosť) dosiahol výrazné uznanie (napr. *Horúce letá*, *Villon na návšteve*, *Dva týždne v Neapole*, *Hodiny s kukučkou*, *Za horami je môj domov*). Andruškove prozaické diela sú charakteristické silnou autenticitou a zameraním na každodenný život jednoduchých ľudí. Vo svojich prácach dokázal nielen zachytiť komplexnosť slovenskej národnej identity, ale aj jemne poodhaliť univerzálne problémy ľudskej existencie. Z jeho diel tak možno jednoducho vyskladať mozaiku reflektujúcu národné dejiny a kultúrne dedičstvo, čím obohatil nielen slovenskú literatúru, ale aj širší literárno-kultúrny diskurz.

Na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre (prioritne na Fakulte stredoeurópskych štúdií) pôsobil ako pedagóg, kde viedol generácie študentov a zdieľal s nimi nielen odborné vedomosti, ale aj svoju vášeň pre literatúru. Viedol ich k tomu, aby sa na literatúru pozerali nie iba ako na text, ale aj ako na most medzi generáciami, národmi a identitami. Pre mnohých študentov bol vzorom učiteľa, ktorý nielen učil, ale aj inšpiroval k vlastnému kritickému mysleniu a objavovaniu skrytých súvislostí.

Vydávaniu edičnej série zborníkov vedeckých štúdií *Kultúra a súčasnosť*, ktoré zostavoval v rokoch 2004 – 2018, zasvätil značnú časť svojej kariéry a predstavujú dielo, ktoré spája rôzne pohľady na stredoeurópsku kultúru a literatúru. Pod jeho vedením sa stali zborníky priestorom pre dialóg a výmenu názorov medzi autormi, literátmi a mysliteľmi z rôznych krajín a prostredí. Sú dôkazom jeho neúnavnej snahy o kultúrnu výmenu a vzájomné pochopenie medzi národmi,

ktorých historické cesty sú vzájomne prepletené. Časopis *Stredoeurópske pohľady*, ktorý vychádza dvakrát ročne od roku 2019 a jeho šéfredaktorkou je Lenka Štvrtecká, nadväzuje na tradíciu vydávania zborníkov *Kultúra a súčasnosť*.

Odkaz Petra Andruška spočíva v jeho literárnom diele, vedeckých prácach a edičnej činnosti, no rovnako aj v hodnotách, ktoré šíril vo svojom pedagogickom pôsobení. Bol človekom, ktorý dôsledne žil podľa zásady, že poznanie je najsilnejším prostriedkom porozumenia. Bol človekom, s ktorým viesť rozhovor o živote a smrti bol balzamom na dušu, i napriek jeho ťaživým a smutným životným okolnostiam. Vravieval, že spisovateľ nikdy nevyčerpá námety na tvorbu, lebo vždy je niečo, čo mu „cinkne“ do nosa a opäť mu vráti chuť k písaniu. Naše rozhovory som začínala práve otázkou, o čom aktuálne píše? A s malou dušičkou dúfala, že mi začne rozprávať príbehy o tom, čo dokončuje a čomu sa plánuje venovať po ďalšie dni. Vtedy som vedela, že žije svoj život, aj keď už nikdy nie so šťastným a vyrovnaným vnútrom. Posledné knihy, ktoré vydal, usudzujem, že neboli určené pre širokú verejnosť. Skôr pre jeho potrebu uzavrieť, zhodnotiť či opätovne sa zamyslieť nad niektorými etapami svojho života. Zároveň si medzi tými riadkami čítam vlastný odkaz – vďaka za možnosť byť aspoň na okamih súčasťou tak nesmierne bohatého a vnímavého života, aký žil Peter Andruška.

„Kedysi som sa usiloval všetko stihnúť, lebo čo ak príde koniec? Dnes sa už neusilujem, lebo viem, že koniec príde tak či tak, a ak niečo nestihnem, svet sa nezrúti“ (Andruška 2018, 94).

LITERATÚRA

Andruška, Peter. 2018. *Rozlúčky a iné šibalstvá*. Komárno: Vydavateľstvo KT.

KONTAKT

PhDr. Veronika Andreanská, PhD.
veronika.trstianska@gmail.com